ЗМІСТ, ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА СТРУКТУРА МИТНИХ ДЕЛІКТІВ

МОСКАЛЮК Надія Богданівна - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри безпеки та правоохоронної діяльності Західноукраїнського національного університету

ORCID ID: 0000-0003-2972-3352

ГНАТІВ Оксана Богданівна - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету

ORCID ID: 0000-0002-4161-8478

УДК 347.9

DOI: https://doi.org/10.32782/NP.2024.3.7

У статті досліджуються основні аспекти митних деліктів, включаючи їх зміст, передумови виникнення та структуру. Митні делікти охоплюють різні порушення митних правил і законодавства, що пов'язані з переміщенням товарів, транспортних засобів та інших об'єктів через митний кордон держави. Визначення змісту митних деліктів дозволяє краще зрозуміти природу таких порушень, а також оцінити рівень загроз, які вони несуть економічній безпеці країни.

Автор аналізує історичні та соціально-економічні передумови, що сприяли виникненню митних деліктів. Серед основних чинників виділяються розвиток міжнародної торгівлі, глобалізація, зростання обсягів імпорту та експорту, а також недосконаліть правової системи й механізмів контролю. Висвітлюється роль корупційних факторів і складнощі в роботі митних органів, що призводять до частішого порушення митного законодавства. Це дозволяє виявити основні причини, які обумовлюють поширеність митних правопорушень, зокрема ухилення від сплати митних зборів, незаконне ввезення товарів, підробка документів та інші правопорушення.

У структурі митних деліктів розглядаються різновиди порушень, класифікація деліктів за типами, ступенем суспільної небезпеки та формами прояву. Зокрема, виділяються адміністративні та кримінальні порушення митного законодавства, що мають різний ступінь тяжкості і передбачають різні форми відповідальності, включаючи штрафи, конфіскацію майна та кримінальні покарання. Окрему увагу приділено міжнародному досвіду регулювання митних деліктів, а також специфічним аспектам національного законодавства, що визначають підходи до протидії та профілактики таких порушень.

Таким чином, стаття акцентує на важливості системного підходу до аналізу митних деліктів як необхідного елемента забезпечення митної безпеки країни. Зазначено, що вдосконалення законодавчої бази, посилення контролю за митною діяльністю та впровадження сучасних інформаційних технологій можуть сприяти зниженню рівня митних правопорушень та підвищенню ефективності роботи митних органів.

Ключові слова: митний делікт, порушення митних правил, адміністративне правопорушення, склад адміністративного правопорушення, митний злочин.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Одним із основних завдань удосконалення системою протидії митним деліктам в Україні сьогодні є виявлення та припинення економічних злочинів і правопорушень у митній сфері. Розвиток митного законодавства щодо застосування адміністративної відповідальності за порушення митних правил сприятиме реальній інтеграції нашої держави до Європейського співтовариства. Розвиток економічної активності населення міграційних процесів і гуманітарних зв'язків, міжнародного туризму, зокрема

його комерційних різновидів, а незбалансованість економіки, прозорість кордонів, падіння виробництва, прогресуюче зростання цін призвели до зниження рівня життя населення і тим самим залучення значної частини громадян до незаконного переміщення через митний кордон України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Проблеми застосування відповідальності за порушення митних правил та протидії таким злочинам знайшли широке відображення у вітчизняних та зарубіжних наукових працях. Теоретичні аспекти порушення митних правил розглядали Дьоміна С., Ківалов С., Вербіцька І., Колпаков В., Гончар Г., Остапенко О., Пашко П. У працях учених Найденко О., Костяної О., Константці О., Кравця М., Єніної А., Яромія І. досліджується проблематика економічного забезпечення попередження та протидії порушенням митних правил, проте вона ще недостатньо висвітлена в правовій літературі. Високо оцінюючи значення сучасних наукових досягнень, слід зазначити, що під час вивчення наявних наукових публікацій встановлено недостатню кількість праць, присвячених питанням змісту та ознак митного правопорушення.

Сучасний стан митного законодавства дозволяє чітко визначити особливості адміністративного примусу та заходів адміністративної відповідальності як його ключових елементів у митній сфері. Правоохоронна функція є пріоритетною в роботі митних органів, оскільки вони здійснюють адміністративне провадження у справах про порушення митних правил. У зв'язку з цим виникає потреба в розкритті змісту, передумов виникнення та структури митних деліктів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Головною метою наукової статті є дослідження теоретико - прикладних аспектів митних деліктів в Україні, аналіз проблемних аспектів реалізації митної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Термін «митні норми» є загальним визначенням, яке охоплює широке коло понять, стандартів і норм, що регулюють реалізацію специфічного типу державної політики. Згідно із положенням митного законодавства за період незалежності України, процес переміщення через державний кордон України продуктів і транспортних засобів, митне врегулювання, пов'язане зі встановленням і стягненням зборів і податків, процедури митного контролю та реєстрації, протидія контрабанді та порушенням митних норм націлені на здійснення митної політики України і становлять митну справу [1]. Митні правопорушення займають окреме місце в системі адміністративних правопорушень, оскільки вони впливають на громадські відносини в митній сфері. Незважаючи на прийняття у 2012 році нового Митного кодексу України (МКУ) [2], його головний недолік залишився незмінним: як і попередній кодекс [3], новий документ трактує порушення митних правил лише як адміністративні правопорушення.

Для всіх порушень митних правил, як слушно зазначив І. Яромій, спільним об'єктом посягання є суспільні відносини, що виникають у сфері державної митної політики та державної митної справи, з одного боку, та суб'єктів державної митної справи – з іншого, саме тому митні делікти посідають окреме місце в загальноприйнятій структурі адміністративних порушень [4].

Загалом теоретики права по-різному трактують сутність категорії «митних деліктів». На думку *Bublick, Ellen. (2022),* під порушенням митного законодавства слід розуміти протиправну винну (умисну чи необережну) позитивну чи негативну дію всупереч встановленим стандартам, у сфері переміщення товарів та послуг через митний кордон, встановленому порядку митного оформлення та митного контролю, розмитненням товарів і транспортних засобів [5].

На погляд дослідниці *Hylton KN.(2016)*, порушення митних норм – це акт зовні вираженої соціально шкідливої, протизаконної, винної, адміністративно-караної митної діяльності, вольової дії конкретної фізичної особи, що не перебуває на момент здійснення відповідного вчинку в службових відносинах з митним органом (громадянина, представника підприємства). [6] Порушення правил митного законодавства – це склади злочину, визначені митним законодавством в інтересах підтримання правопорядку, митного законодавства та дисципліни, запобігання вчиненню не лише суспільно небезпечних, але і таких, які суперечать упорядкованій реалізації митної політики в державі.

(Tymoshenko A.(2021)) виділяє дві групи митних правопорушень:

порушення митних правил, що виявляється під час проведення митного контролю та митного оформлення;

порушення митних правил під час визначення та справляння податків і зборів [7, с. 45].

На думку іншого українського вченого Кравця М., склад правопорушення включає характеристики, що визначають зовнішній прояв дій особи, його орієнтацію і наслідки та риси, що описують самого порушника і його психологічне відношення до скоєного. Таким чином, ознаки складу правопорушення митних норм групуються в чотири категорії (елементи), що визначають:

об'єкт митного делікту;

об'єктивну сторону митного делікту;

суб'єкт митного делікту;

суб'єктивну сторону митного делікту [8, с.194].

Слід зазначити, що між правопорушенням митних правил і митним злочином існує суттєва різниця. Отже, за обґрунтованим твердженням А. Єніної, ключовою особливістю порушень митних норм від митних правопорушень є їхня менша соціальна небезпека. Склади як митних деліктів, так і митних злочинів визначаються в законодавстві України для правового захисту одних і тих самих громадських цінностей, благ у сфері митної діяльності. Інститут порушень митних норм порівняно з методами кримінального права, за думкою експертки А. Єніної, виконує «додаткову» функцію для досягнення мети захисту митних інтересів держави [9, с. 509].

Сукупність порушень митних норм відзначається окремими характеристиками, які притаманні їй саме як єдиному явищу, на відміну від рис та особливостей окремого правопорушення, тобто митна деліктність вирізняється станом, складом, динамікою та географією. Крім того, порушення митних правил є елементом адміністративних деліктів як таких для їх вивчення необхідно використовувати загальнотеоретичні знання про делікти, знання з адміністративної деліктології. Правова наука трактує делікт як правопорушення, яке тягне за собою заходи адміністративної відповідальності [10].

Під рівнем митної деліктності слід розуміти кількість порушень митних норм проступків в абсолютних значеннях або відносних величинах. Митна деліктність може визначатися як числом осіб, яких залучають до відповідальності за порушення митних норм, так і числом виявлених порушень митних норм. Поширеність митних правопорушень показують її рівень або коефіцієнти інтенсивності.

На стан митних правопорушень впливають такі зміни в чинному законодавстві, серед яких виключення окремих товарів із переліку предметів митного правопорушення, збільшення або зменшення мінімального розміру предмета правопорушення, з якого настає кримінальна відповідальність. Структура митних правопорушень відноситься до якісної міри, яка фіксує питому вагу як співвідношення між декількома видами порушень митних правил у рамках заданої конструкції критерію.

Характеризуючи систему митних деліктів, можна виділити такі структурні показники, як:

що саме виступає безпосереднім об'єктом порушення митних правил і вимог;

особливості об'єктивної сторони;

предмет;

форма вини діяння (зокрема, співвідношення між умисним і необережним порушенням митних правил);

спосіб порушення митних правил тощо.

Що стосується об'єкта посягання, то родовим об'єктом порушення митних правил є встановлений режим контролю. Що об'єднує всі порушення митних правил, так це їх загальна мета – державна митна справа. Безпосередніми об'єктами, порушень митних норм є, на думку Вербіцької І.І. та Гончар Г.П., митний нагляд, митні процедури, митне оформлення, правила стягнення митних зборів [11, с.70].

Якщо злочин проти митних правил описувати з об'єктивного боку, то слід сказати, що переважна більшість правопорушень митних правил вчиняється у формі активної дії. Проте такі порушення митних норм, як неподання митному органу звітності щодо продуктів, які перебувають під митним контролем (ст. 475 Митного кодексу України), недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення (ст. 472 МКУ), можуть здійснюватися у формі бездіяльності [2].

Способами здійснення порушень митних норм можуть бути використання спеціально виготовлених укриттів (тайників) та інших засобів або методів, що ускладнюють виявлення таких продуктів, або надання одним товарам вигляду інших; подання митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, отриманих незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані щодо найменування продуктів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання й транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві дані, необхідні для визначення коду продукту згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості [2].

Якщо говорити про суб'єктивну сторону порушення митних норм, то склади цих порушень передбачають як умисну форму вини, так і необережність. У структурі митної деліктності можна також виокремити повторну деліктність, деліктність різних соціальних груп населення (підприємців, громадян України, іноземців, чоловіків, жінок), деліктність спеціальних суб'єктів (професійну деліктність) тощо.

Наступною ознакою митної деліктності є динаміка митної деліктності. Динаміка митної деліктності – це зміна (збільшення, зменшення) кількісних та якісних показників порушень митних норм загалом за певний період (тиждень, місяць, рік, п'ять років тощо) на тій чи іншій території. При цьому в структурі митної деліктності можна прослідкувати динаміку поширення окремих видів порушень митних норм.

Поширення порушень митних норм та їх окремих видів не є однаковим у різних регіонах, районах, територіальних одиницях. Такий розподіл кількісних та якісних характеристик порушень митних норм та їх видів у територіальному аспекті називається географією. Географія митної деліктності – це її просторово-часовий розподіл. З огляду на специфіку митної деліктності більшість порушень митних норм вчинюється у прикордонних областях, але для окремих видів порушень митних норм такий географічний розподіл не є характерним.

Наприклад, таке порушення митних норм, як порушення порядку зберігання продуктів на митних складах та здійснення операцій із цими товарами (ст. 478 МКУ) [2], вчинюється на митному складі та пов'язане з порушенням порядку проведення операцій з продуктами, що зберігаються в режимі митного складу на митних складах. Порушення порядку або термінів розпорядження товарами, розміщеними у магазині безмитної торгівлі, відповідальність за яке встановлена ст. 479 МКУ [2], обмежується територією магазину безмитної торгівлі [12, с. 219].

Склад правопорушення є безпосередньою юридичною основою кваліфікації порушення митних норм та своєрідним інструментом, за допомогою якого встановлюється відповідність між ознаками діяння та деліктної норми. Будучи юридичною конструкцією та правовим визначенням, склад правопорушення слугує впорядкуванню зіставлення факту та права.

При цьому склад порушення митних норм:

– дає змогу визначити коло ознак, які слід зіставляти;

– дає можливість з'ясувати послідовність зіставлення окремих характеристик;

– сприяє абстрагуванню від тих ознак, які не мають значення для кваліфікації;

– за відсутності збігу хоча б однієї ознаки дає підстави дійти висновку про відсутність цього складу правопорушення та перейти до встановлення наявності іншого складу порушення митних норм;

– за відсутності збігу з ознаками жодної з чинних норм МК України є підставою для висновку, що таке діяння не є адміністративно-караним;

– у разі констатації наявності всіх характеристик складу правопорушення є підставою для переходу до вирішення інших питань, зокрема призначення покарання, звільнення від покарання [13].

Адміністративно-правова оцінка (кваліфікація правопорушення) може привести до таких результатів (висновків):

як наявне порушення митних норм;

діяння, вчинене за обставин, які виключають протиправність вчиненого;

діяння, що через малозначність не становить суспільної небезпеки;

ознаки злочину у скоєного.

Рішення посадових осіб органів доходів і зборів або судді про кваліфікацію скоєного як порушення митних норм та, відповідно, про необхідність застосування якоїсь статті Митного кодексу України набуває закріплення у відповідних процесуальних документах, а саме протоколі чи постанові. Кваліфікація, що була закріплена в процесуальних документах, стає обов'язковою та приводить до певних правових наслідків для учасників провадження у справах про порушення митних норм.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Отже, митні делікти – це негативне явище у сфері митної діяльності, вони є найбільш поширеним видом адміністративних правопорушень у сфері зовнішньоекономічної активності. На митні органи України покладається широке коло завдань, але чи не основним серед них є запобігання контрабанді та протидія їй, боротьба з порушеннями митних норм, притягнення правопорушників до відповідальності, адже це відіграє значну роль у захисті національних інтересів та гарантуванні економічної безпеки України. Забезпечення захисту цих інтересів потребує відповідних дій з боку держави, тому нині важливою є боротьба з митними деліктами, які завдають великих збитків та становлять загрозу економіці країни.

Література

1. Гончар Г. Теоретичні та прикладні аспекти фіскальних деліктів. Приазовський економічний вісник. 2019. № 4 (15). URL: http://www.pev.kpu.zp.ua/journals/2019/4_15_uk/41.pdf (дата звернення: 25.10.2024).

2. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17 (дата звернення: 25.10.2024).

3. Митний кодекс України : Закон України від 11 липня 2002 року № 92-IV / Верховна Рада України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T020092.html (дата звернення: 25.10.2024).

4. Яромій І. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії порушенням митних правил : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Дніпро, 2018. 20 с.

5. Bublick, Ellen. (2022). Tort Common Law Future: Preventing Harm and Providing Redress to the Uncounted Injured. Journal of Tort Law. 14. 10.1515/jtl-2022-0010.

6. Hylton KN.(2016) Customs, Statutes, and the Reasonable Person. In: Tort Law: A Modern Perspective. Cambridge University Press; 2016:122-135.

7. Tymoshenko A.(2021) European union experience in regulating customs operations of enterprises. Economics, Finance and Management Review. 2021. Issue 2(6). Pp. 43-51. DOI: https://doi.org/10.36690/2674-5208-2021-2-43

8. Кравець М. Кваліфікація порушень митних правил: процесуальний аспект. Право і суспільство. 2014. № 1.2. С. 192–196.

9. Найденко О.Є., Єніна А.О., Костяна О.В. Основні аспекти становлення та розвитку митної справи України. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Розділ «Глобальні та національні

проблеми економіки». 2018. Вип. 23. С. 506–511.

10. Кузняк Б. Я., Свічкарь В. А. Особливості митного регулювання в країнах Європейського Союзу. Ефективна економіка. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6221.

11. Вербіцька І.І., Гончар Г.П. Зміст та ознаки митних деліктів в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент». 2020. №44. С. 66-71. URL : http://www.vestnikeconom.mgu.od.ua/journal/vestnikeconom.mgu.od.ua_ukr.pdf

12. Дьяченко О. В., Вишинська Т. Л., Литвин С. М. Митний контроль як один із засобів виявлення правопорушень у сфері митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Вісник Хмельницького національного університету. 2016. № 2. Том 1. С. 218-227.

13. Архірейська Н.В. Аналіз підходів до оцінювання ефективності митної справи. Ефективна економіка. Електронний журнал. 2014 № 7. URL: www.economy.nayka.com.ua.

CONTENT, PRECONDITIONS FOR THE EMERGENCE AND STRUCTURE OF CUSTOMS TORTS

The article examines the main aspects of customs torts, including their content, preconditions for their occurrence and structure. Customs torts cover various violations of customs rules and legislation related to the movement of goods, vehicles and other objects across the customs border of the State. Defining the content of customs torts allows for a better understanding of the nature of such violations, as well as assessing the level of threats they pose to the economic security of the country.

The author analyses the historical and socio-economic prerequisites which contributed to the emergence of customs torts. The main factors include the development of international trade, globalisation, growth in imports and exports, as well as imperfections in the legal system and control mechanisms. The article also highlights the role of corruption factors and difficulties in the work of customs authorities, which lead to more frequent violations of customs legislation. This allows us to identify the main reasons for the prevalence of customs offences, including customs duty evasion, illegal importation of goods, document forgery and other offences.

The structure of customs torts includes the types of violations, classification of torts by type, degree of public danger and forms of manifestation. In particular, the author distinguishes administrative and criminal violations of customs legislation, which have different degrees of severity and provide for different forms of liability, including fines, confiscation of property and criminal penalties. Special attention is paid to the international experience of regulating customs torts, as well as to the specific aspects of national legislation that determine the approaches to combating and preventing such violations.

Thus, the article emphasises the importance of a systematic approach to the analysis of customs torts as a necessary element of ensuring the country's customs security. It is noted that improvement of the legislative framework, strengthening of control over customs activities and introduction of modern information technologies may help to reduce the level of customs offences and increase the efficiency of customs authorities.

Keywords: customs tort, violation of customs rules, administrative offence, corpus delicti of an administrative offence, customs crime.